

**Миле Бјелајац - Предраг Трифуновић, ИЗМЕЂУ ВОЈСКЕ И
ПОЛИТИКЕ, Биографија генерала Душана Трифуновића 1880-1942,
Београд - Крушевац, 1997, стр. 33**

Донедавна истраживања сложеног друштвеног мозаика Краљевине Југославије углавном су пројектовала недовољно изнијансирану слику њене војне елите. У тој поједностављеној слици читава једна плејада остала је у сјени, чиме је друштвена свијест остала ускраћена, а историјски сензибилитет окрњен.

Прилично спуштену завјесу над војничком прошлoшћу прве југословенске државе снажније почиње да подиже др Миле Бјелајац у својим студијама *Војска Краљевине СХС 1918-1921 (1988)* и *Војска Краљевине Југославије 1922-1935 (1994)*. У оквиру рада на припреми ових књига Бјелајац је, ради што вјеродостојније реконструкције третираног проблема, успио да добије на увид личну заоставштину некадашњих генерала и министара војних која се налазила у посједу њихових насл. еднка. Истовремено је преко сарадње са проф. др Предрагом Трифуновићем сазријевала идеја да се научно валоризује животни пут његовог сца, генерала Душана Трифуновића. Тема каква је животопис човјека, који је као официр стајао у позадини успјеха Комбиноване дивизије на Церу 1914. године, био ађутант краља Петра I 1917-1920, начелник Обавјештајног одјељења Генералштаба, министар војни у радикалским владама Пашића и Узуновића 1924-1926, генерал у пензији кога су многи жељели да виде у владама националног спаса за превладавање политичких криза 30-тих година, Мачеков фаворит за мјесто министра војног у влади од 27. марта 1941, команданта VII армије у априлском рату, први старјешина у официрском заробљеничком логору у Вартбургу - једна је од оних које представљају изазов историчару, али и у које се уграђује велики дио стваралачког прегнућа. Стога је дјело које приказујемо настало као резултат презентације не само корпуса личне оставштине већ и свеобухватног истраживања у периоду од неколико година.

Опредјељујући се за садржај и начин излагања житија Душана Трифуновића, аутори су имали на уму да сва студија нема само уже научни значај него представља штиво које ће радо узети у руке многи "обични читаоци", па је стил унеколико подређен управо овим посљедњим. При томе се Бјелајац придржавао метода и принципа своје струке, достижући ступањ на којем се остварује спој историчара и писца.

Да предочена констатација није претенциозна увјеравају нас питореске првих тематских цјелина ове студије - *Породица и Ойредељење за војни позив* - гдје су детаљно сагледани личности и догађаји који су били од пресудног утицаја на даље бивствовање Душана Трифуновића. Друкчије речено, официрски дом, патриотско васпитање и жеља оца Панте да најстарији син крене његовим стопама, одредили су животни ход будућег генерала и министра војног. (16-30)

Сага о војнику успјешне каријере почела се назирати одмах после завршетка Више школе, када се представља јавности као војни мислилац, далеко изнад нивоа једног командира батерије. Већ тада је показао склоност да брине о спремности земље за рат и о модернизацији војске на основу анализе најновијих искустава у свијету. (37-39)

Теориска разматрања убрзо добијају прилику сврховитости у збиљи. Наступали су балкански ратови и први свјетски рат. Једно покољење нашло се у оној историској ситуацији о којој су маштала многа предходна - да доврши мисију националног ослобођења као и да створи прву југословенску државу. Трифуновић је у овим ратовима био успјешан начелник штаба бригаде и дивизије, помоћник начелника штаба армије и шеф одсјека у Врховној команди. Од коликог значаја је био сваком команданту остало је забиљежено у службеним оцјенама од којих се сљедећа може узети као генерална: врло вриједан, тачан, у обављању послова брз и енергичан, ради брижљиво и са разумијевањем, истрајан у послу, поносан и амбициозан. Изванредне препоруке одредиле су његову сљедећу дужност- од 1917. до 1920. био је ађутант краља Петра I и један од официра млађе генерације који је задобио велико повјерење Двора.

Оно што ову студију издваја од многих историографских остварења јесте продубљена анализа времена и људи интрепретирана у поглављу *Рањивања 1912-1918*. Она зна бити саопштена у дијалошкој форми, што нам приближава размишљања, осјећања па и свијест ондашњих српских официра, тако да се на појединим мјестима стиче утисак да је ријеч о историском роману. Стога бројне појединости богате ову књигу. Из ње читалац сазнаје да су уочи судбоносне битке на Церу генерал Михајло

Рашић и његов начелник штаба потпуковник Душан Трифуновић дали ријеч да ће у случају неуспјеха извршити самоубиство (70-71). Из времена Церске битке сачувано је још једно свједочанство које илуструје схватање војничке части и душевности Душана Трифуновића. Он је наредио да се, уз опело српског свештеника, сахрани тијело погинулог аустроугарског официра, а његовој породици пошаље новац и личне ствари погинулог (71-73).

Витештво у ратовима било је замијењено новим мирнодопским пословима. Трифуновић је 10. XI 1921. постављен за начелника Обавјештајног одељења Главног генералштаба, што ће утицати да се он све више профилише у војника-политичара. Треба рећи да је Трифуновићу било страно свако преторијанство, а његово поимање о улози војске као браниоца државе подразумијевало је високе сређене политичке прилике у земљи и задовољне грађане као предуслов доброг борбеног морала (123-126).

Шира знања из историје југословенске војске Бјелајац зналачки прожима професионалним карактеристикама његовог главног јунака. Он елаборира разлоге: исказани таленат, марљивост у раду и високу стручност, који су били од пресудног значаја да Трифуновић 1923. добије чин генерала, а годину доцније да буде устоличен за министра војног. Период његовог министровања, иако је трајало свега двије године, красио је велики учинак на пољу осавремењавања југословенске војске и морнарице, као и побољшања материјалног положаја официра и њихових породица (142-148). Трифуновићево вођење кадровске политике на положају с кога се “ведри и облачи” најочитије манифестују његове стручне и поготово људске квалитете. Основна мјерила за ангажовање његових подчињених била су знање, способност и савјесност, а остало је упамћено да је пензионисао свог брата, пуковника Драгољуба Трифуновића, команданта артиљеријског пука у Ваљеву, због неодговорног понашања према задатим обавезама (180-181).

Бјелајац је подробно анализирао Трифуновићеву разапетост између *Црне и Беле руке* и његову снажну вољу да неутралише размирице које су нагризале кохезивну моћ југословенске војске. Ондашњи политички прагматизам није био компатибилан с таквим настојањима. У покушају да се супростави амбицијама Петра Живковића да на неформалан начин управља војском и утиче на потезе владе и странака, Трифуновић није добио подршку краља Александра. За њега није више било дилеме. Између каријере и савјести изабрао је савјест и у четрдесет и седмој години живота отишао је у пензију (188-204).

Мирни, али не и докони пезионерски дани проведени у праћену војне проблематике и одржавању контаката са свим добронамјерним родољубима прекинути су српско-црногорским бунтом у еуфоричном 27. марту 1941. године. Нови рат био је на помолу. Реактивираном Трифуновићу у априлском рату била је повјерена команда над ВИИ армијом, која је била стационирана на тлу Дравске бановине. Генералово посљедње ратовање окончано је заробљавањем 12. ИВ. у Слуњу. Одатле је, заједно са многим југословенским официрима, убрзо пребачен у њемачки војни логор у Вартбургу. Добровољно се прихватајући незахвалног задатка логорског старешине, Трифуновић се енергично супротстављао њемачким тенденцијама за диобом југословенског официрског кора по националној и вјерској припадности. Управа логора му је због тога упутила оштар пријекор и ставила до знања да више неће толерисати такву активност. Њемачка осиноост и биједа логорског живота били су превелико бреме за већ оронулог генерала. Душан Трифуновић је умро 28. II 1942. године у нирнбершком логору (246-265). Судбина Душана Трифуновића парадигма је за цијелу једну генерацију која је градила Краљевину Србију, стварала Краљевину Југославије и потонула заједно са њом.

Поменимо да су аутори употпунили аутобиографију Душана Трифуновића бројним прилозима. Поред библиографије његових радова, ту се налази и спомен књига коју су исписали Трифуновићеви другови у промрзлим баракама нирнбершког логора 1942, желећи да и на тај начин одају поштовање свом старјешини (284-327). •

На крају рецимо да збир нових чињеница које нуди и начин њихове интрепретације чине ову књигу више него вриједном наше пажње. Сматрамо умјесним казати да она значи и нову могућност да се обогати наше познавање кривудавих путева југословенске прошлости.

Звездан Фолић